

ҚАЗАҚТЫҢ КӘСІБИ ӘНШІЛІК ӨНЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ОРЫНДА- УШЫЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

МРНТИ 18.41.51

Б.Ж. Бәбіжан¹¹ Т.Жүргенов атындағы
Қазақ Ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

ҚАЗАҚТЫҢ КӘСІБИ ӘНШІЛІК ӨНЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ОРЫНДАУШЫЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Қазақтың кәсіби әншілік өнері XIX ғасырда қалыптасып, осы күнге дейін әуелгі қалыбын бұзбай, ауызша түрде жетті. Қазақстанның дәстүрлі үш мектебінде дамыған әншілік өнерінің әрқайсысының ерекшеліктері бар. Орындаушы және тыңдаушы бұл ерекшеліктерді естіп, сезінгенімен, осы уақытқа дейін олар теориялық түрде қағаз бетіне түспеген. Отыз жылдан астам уақыт кәсіби әншілік өнер арнайы оқу орындарында оқытылып келе жатса да, әншілік мектептердің тарихы, оқытулуы, үйрету әдісі, стильдік ерекшеліктері тәрізді мәселелер, арнайы зерттеулердің аздығынан осы күнге дейін шешімін таппай келе жатыр. Бұл мақалада кәсіби әншілік өнердің сипаты, әр мектептің ерекшеліктері, бір-бірінен айырмашылықтары анықталып, дәстүрлі әншілік өнердің осы күнге дейінгі даму сатысы, буындық хронология жасалды.

Трек сөздер: қазақ әншілік өнері, орындаушылық, аймақтық ерекшелік, мектептер.

Кіріспе

Қазақтың кәсіби әншілік өнері Қазақстанда XIX ғасырдың басында қалыптасып, ғасыр ортасында шарықтау шыңына көтерілді. Өзінің қалыптасу кезеңінен бастап кәсіби әншілік өнереліміздің географиялық орналасуына байланысты бірнеше мектептерге бөлінеді. Ғалым-зерттеуші Ақселеу Сейдімбековтың пайымдауынша

кәсіби әншілік өнер бес мектепке бөлінеді: Арқа, Жетісу, Шығыс-Түркістан, Сыр бойы, Батыс. Бұл мектептердің әрқайсысы өзіндік музыкалық-стильдік, орындаушылық өнерімен ерекшеленеді. Алайда, қазіргі кезде дәстүрлі ән мамандығын оқытатын жоғары оқу орындарында осы мектептердің үшеуі ғана бекітіліп, оқытылады – ол Арқа, Батыс, Жетісу әншілік мектептері, қалған

екеуі сол мектептердің репертуарына еніп, бірге оқытылады. Арқа, Жетісу әншілік мектептері ақындық дәстүрдің негізінде, ал Батыс әншілік дәстүрі жыршылықтың негізінде қалыптасты.

Әдістер

Батыс әншілік мектебінің іргетасын қалаған Мұхит сал, оның жалғастырушылары Ауқат, Қиса, Аманғали, Қайып, Ғарекеңдер болса, Арқадағы әншілік – Сегіз сері, Ақан сері, Біржан сал, Мұса Байжанұлы, Мәди, тағы басқалардың ұзын тізбегі он шақты әнші-композиторлардың есімдерімен байланысты. Ал Жетісудағы әншілік мектептің қалыптасуына себепші болған, діңгегіне ту тіккен – ән дүлділі Кенекең, деп айтсақ қателеспейміз. Зерттеуші-ғалым Мырзатай Жолдасбеков өзінің «Тоқсан толғау» атты еңбегінде Жетісуда Кененнен де бұрын әншілердің болғандығын жазады. Ғалымның пайымдауынша олар XIX ғасырдың басында өмір сүрген Ақан, Біржандардың замандастары Дәурен сал, Тәкен сал деген сал серілердің жұрнағы, әнші-сазгерлер [1, 39 б.]. Жетісуда да әншілік мектеп бірталай әнші-композиторларды тудырған. Олардың алды Қапез, Пішан, Сәдіқожа, Сауытбектер болса, кейінгі әншілік өнер Қарға, Әсімхан, Дәнештермен жалғасқан. Жетісу әншілік дәстүрі туралы толық мағлұматты С.Медеубекұлы мен Б.Мүптекеевтың «Жетісу әуендері» атты жинағы жеткізеді [2]. Бұл мектептердің қай-қайсысы да сол өңірге жақын кәсіби ақындық немесе жыраулық институттардың қосындысынан пайда болған. Соның нәтижесінде жартылай жырдың мақамдарына, жартылай қара өлеңдерге, халық әндеріне ұқсас әндер туындап «кәсіби ән» деген өз еншісін алып кеткен. Кәсіби әншілік өнердің

қалыптасуы жөнінде музыка зерттеуші-ғалым С.Елеманова «Казахское традиционное песенное искусство» атты еңбегінде жазған болатын [3]. Зерттеуші еңбегінде Арқа әншілік мектебі, Біржан сал, Майра, Маңғыстау әншілері – «Жеті қайқы» өнеріне бөлек-бөлек тарауларда тоқталған.

Нәтижелер

Әдебиет пен өнер зерттеушілерінің пайымдауынша қазақтың әншілік өнері ақындық, жыршылық дәстүрдің негізінде қалыптасқан. XV-XIX ғасырлар аралығында өмір сүрген ақындардың ең басты сипаты – ерлік, батырлық жырларды жырлап, тарату болғанын әдебиет саласында Қ.Жұмалиев, Е.Ысмайылов сияқты ғалымдар айқын байқап, ол туралы өз еңбектерінде құнды пікірлер қалдырған. Жалпы қазақтың әншілік дәстүрі туралы академик А.Жұбанов: «Қазақтың халықтық музыка мәдениетінде, оның ішінде әннің дамуында жыршылар да үлкен рөл ойнады» [4, 419 б.], – деген. Әндегі, әншіліктегі жыршылық сипат әсіресе Батыс өңірінің ән орындау мәнерінде байқалады. Шынтас пен Шайхы, Сартай мен Молдабай сияқты әнші, жыршылардың дәстүрін жалғастырушы, айтулы әнші, актер Ғ.Құрманғалиевті академик А.Жұбанов: «Ол дауысы шалқып жатқан кең дариядай айта қалғандай әнші. Термелеп, желдірмелетіп кетсе алдына қара салмайтын жыршы» [4, 373 б.], – деп бағалаған. Ғ.Құрманғалиевтың шәкірттері де, барлық Батыс әншілік дәстүрді насихаттап жүрген қазіргі заман әншілерінің барлығының репертуарларында жыр-термелердің міндетті түрде болуы жазылмаған заң сияқты. Термелетін, төгіп-төгіп айту – Батыс өңіріндегі әнші, жыршыларға

тән қасиет, терме, жыр генетикалық жадында сақталғаны мәлім.

XIX ғасырда өмір сүрген барлық кәсіби әншілер синкретті өнер иелері. Олар тек ән айтып қана қоймай, сол әннің сөзін шығарған ақын, әуенін шығарған сазгер де болған. Зерттеуші Т.К.Джумалиева әнші-ақындардың бұл өнері туралы былайша жазады: «Бір адамның басына түскен мұндай ақындық, әншілік, орындаушылық қасиеттер жалпы адамзаттық өнер тарихында өте сирек кездесетін құбылыс» [5, 90 б.]. Синкреттік өнер – қазақтың кәсіби әншілерінің бірден-бір ерекшеліктері, деп нық айтуға болады. Кәсіби әндерді шығару және орындау тек қана кәсіби әншілердің, ақындардың еншісінде болған. Ән міндетті түрде аспап сүйемелімен орындалатын. Қазақтың кәсіби әншілері әнді домбыра, сырнай, қылқобыздың сүйемелдеуімен айтқан. Аспаптық сүйемел – кәсіби әншілік өнердің ажырамас, маңызды бөлігі. Кәсіби әншілік өнер әдет-ғұрып, салт-дәстүр әндерінен осы аспаптық сүйемелімен ерекшеленеді. Бұл мәселені Б.Қарақұлов, Д.Амирова сияқты музыка зерттеушілері өз еңбектерінде қозғаған [6], [7]. Кәсіби әндер халық шығармашылығынан, сондай-ақ, орындау мәнерімен және орындау сапасымен ерекшеленеді. Кәсіби әнді орындаушы міндетті түрде жақсы дауыс иесі, ұстаз алдын көрген және ерекше қабілетті жан болу керек еді. Кәсіби әншілердің әдемі дауысы – дала мектебінде қалыптасқан ерекше «вокалдың» нәтижесі. Ел ішінде әдемі дауыс иелерін – «демі зор әнші», «алты қырдан дауысын асырған әнші», «күміс-көмей, жезтаңдай», «көмейіне бұлбұл ұя салған», деп атап жатады [8, б. 20]. Дәстүрлі әншілердің кәсіби өн орындау кезінде дыбыстардың

бай палитрасы, бәсең дыбыстан аса қатты шыққан дыбысқа дейін баратын динамика, әсерлі үн, әр түрлі дыбыстық бояулар, артикуляциялық техника қолданады. Бұл туралы нақтырақ музыка зерттеуші Д.Амированың «О казахском народно-профессиональном песенном исполнительстве» атты қолжазба еңбегінде жазылған. XIX ғасырдың соңы, XX ғасырдың басында Қазақ даласына көптеген орыс және Европа зерттеушілері келген. Олардың көбісі қазақ әндерін тыңдағандағы көңіл-күйлерін, әндердің ерекшеліктерін, әнді орындаушылар туралы өз естеліктерінде жазып кеткен. Белгілі француз ғалымдары Капю және Бунвало 1881 жылы қазақ даласында Ыдырысқұл деген әншімен кездескен және алған әсерлерін 1882 жылы «Кавказ» газетінің №17 санында жариялаған: «Оның құлағы өте сезімтал, ол әуенді өзгертіп, оны біртіндеп нәзік дыбыстармен әшекейлеп, түрлендіре бастады. Ыдырысқұл – нағыз артист. Оның орындаушылық шеберлігіне ме, әлде әннің сұлулығына ма – қайсысына таң қаларлығыңды білмейсің» [9, 67 б.] – деп, әнші мен оның орындаған әніне тамсанады. Дәстүрлі кәсіби әндер, қалыптасқан кезеңінен бастап осы заманға дейін, міндетті түрде аспап сүйемелімен орындалған. Қазақтар әнді әртүрлі аспаптармен сүйемелдеген: домбыра, қобыз, сырнай, соңғы кезде үш ішекті домбыра және жетігеннің де сүйемелімен әндер айтылып жүр. Әнді қай аспаппен орындаса да әншілер әннің басында міндетті түрде кіріспе-әуен ойнайды, ол көбінесе қайырма әуенінде құралады. Ән сөздері басталғанда сүйемел міндетті түрде бәсеңдейді, себебі әнші дауысының өзін кейде әлсіз естілетін дыбыспен басады, алашық дыбыс жеткізген кезде сүйемелі де

қаттырақ ойналады. Қазіргі таңда үлкен сахналарда орындалып жүрген және оқу орындарында оқытылып жүрген негізгі үш әншілік мектеп сүйемелінің өзара айырмашылығы бар. Бұл айырмашылықты әнші де, тыңдаушы да құлағымен естігенімен түсіндіріп бере алмайды. Осы уақытқа дейін де бұл мәселеге көп зерттеушілер бас ұрған жоқ. Мәселен, Арқа әндері – сол өңірдің күйшілік дәстүрі сияқты шертіп сүйемелденеді. Домбыра сүйемелі кейде қос ішекте, кейде бір ішекте, жоғары мен төмен ішекте кезекпен-кезек жүруі мүмкін. Дауыс созатын жерде әнші қанша уақыт созса, сонша уақыт бір ішекте сол биіктіктегі нотаны шертіп тұра береді. Арқа әндерінде әннің соңында негізгі ладтық тіркке келу үшін V саты дыбыстар пайдаланады, мәселен «g» дыбысына келу үшін оның алдында домбыра сүйемелінде де дауыста да «fis» ойналады. Жетісу әндерінің сүйемелі Арқа әндеріне өте ұқсас. Мұнда әндер шертпе қағыспен де біркелкі ырғақтағы қағыспен де сүйемелденеді. Шертпе қағыспен сүйемелденетін әндер көбінесе күрделі әндерге жатады. Жетісу әндерінің тұрақты қалыбы, қос ішекте квартамен жүретін кіріспе-әуендерінен ажыратуға болады. Бұл өңірдің әндері Арқа әндеріне қарағанда жүрдек орындалады. Құрылысы жағынан қарапайым болып келеді. Батыс өңірінің әндері – ең әуелі аспап сүйемелімен ерекшеленеді. Осы өңірдің күйлері сияқты әндері де өте жылдам айтылып, қос ішекте, жылдам, орама, кейде теріс, секірме ырғақтағы қағыстармен сүйемелденеді. Бұл әндердің кіріспе-әуендері домбыра мойнының төменгі жағында, яғни жоғарғы дыбыстарда ойналып барып, төменгі тонаққа келеді. Батыс әндерін тыңдағанда әр жолдың соңындағы «а-о-йа» дегенәйту мәнері бірден есте

қалады. Бұл өлкенің әндері әншіден үлкен демді, күш-қайратты қажет етеді. Қәсіби әншілік мектептердің өзара айырмашылықтарын, ерекшеліктерін анықтау болашақта жүйеленіп, бір ізге түсері сөзсіз.

Дәстүрлі әншінің жоғары деңгейде ән орындауын бұл күнде ғылыми ортада «концерттік орындау», деп атайды. Шын мәнінде де ол орындаушылық сол атауға өте лайық. Тыңдаушыны ерекше сезімге бөлеу, әнді ұғындыру, жүрегіне жеткізу – үлкен шеберлікті қажет етеді. Ал ондай шеберлер әбден шыңдалған, концерттерге үнемі шығып жүрген сахна майталмандары ғана. Қазақ даласында қалыптасқан кәсіби әншілік дәстүр барлық түркі халықтардың ауызша өнері сияқты «ұстаз-шәкірт» үрдісі бойынша қалыптасқан. Бұл үрдіс түркі халықтарын дәстүрлі музыкасын біріктіретін бірден-бір дәстүр. Әр халықтың зерттеушілері бұл тақырыпты зерттеу нысанына айналдырған. Әдетте, әнге құмар жас бала ауылына келген, үлкен әншінің өнеріне тәнті болып, оның соңынан еріп, қасында біраз жүреді. Әнші-ұстаз шәкіртіне өлең шығарудың, ән шығарудың, ән орындаудыңқыр-сырын үйреткен соң, батасын беріп, ол шәкірті өз алдына өнерпаз болып ел аралап кететін. Кейде әнші баланың ата-аналары, өздерінің көңілінен шыққан әншіден бата сұрап баратын. Үлкен әншіден бата алған жас орындаушы халықтың ішінде зор мәртебеге ие болатын. «Бата» сөзінің мағынасы туралы қазақ өнерінің үлкен зерттеушісі С.А.Күзембаева былай дейді: «Бата-соз – один из древнейших видов традиционной культуры многих тюркоязычных и других (славянских, европейских) народов. Магическая сила слова выкристаллизована многовековой жизненной и творческой практикой.

Бата создает особую благотворную ауру, положительное психологическое состояние и высоконравственный настрой» [10], [7]. Бата алған адамның ерекше күшке ие болатындығын, өзін жоғары сезінетіндігін ғалым осылай жеткізеді. Шын мәнінде де халықты құғымда «бата алған адам» деп дайын өнерпазды, дайын әншіні айтатын болған. Кәсіби әншілік өнерде «Ұстаз-шәкірт» үрдісі осы күнге дейін сақталып келеді.

Қазақ жерінде қалыптасқан үш дәстүрлі мектептің ең кең тарағаны және мықты дамығаны – Арқа әншілік мектебі. Сол себепті зерттеуімізде кәсіби әншілік өнердің даму сатысы осы мектептің негізінде жасалды. ХХ ғасырдың басында қазақ даласында қалыптасқан дәстүрлі кәсіби әншілік өнердің екінші толқыны, яғни, өткен ғасырдағы әншілердің шәкірттері осы өнерді кейінгі ұрпаққа жеткізіп, оны әрі қарай дамыта бастады. Бұл кезеңге Әміре Қашаубаев, Ғаббас Айтбаев, Байғабыл Жылқыбаев, Қали Байжанов, Қуан Лекеров, Жабай Тоғандықов, Мұрат Толыбаев тағы басқа әншілер өнері жатады. Осы кезде дәстүрлі өнер синкретизмі өзгеріске ұшырай бастады. Бұлардың көбі тек жеткізуші болды. Яғни дәстүрлі ұғымдағы сазгерлік өнер бірте-бірте сирей бастады.

ХХ ғасырдың екінші жартысында бұл толқынды тағы бір мықты әншілердің буыны іліп алып кетті, олар – Жүсіпбек Елебеков, Манарбек Ержанов, Мәдениет Ешекеев, Игілік Омаров тағы басқалар. Олардың қатарында тек Манарбек Ержанов қана сазгерлік дәстүрді жалғастырды, дегенмен ол әндерінің сөзін басқа ақындарға жаздырды. Осылай кәсіби әншілік өнердің синкреттік үрдісі ыдырай бастады. Осы кезеңде дәстүрлі ән орындау

еуропаландырылған бағытқа да беттеп көрді. Күйсандықтың (фортепиано), сырнайдың сүйемелдеуімен ән айтыла бастады. Бұл өнерді Жамал Омарова, Үрия Тұрдығұлова, Рабиға Есімжанова, Рахима Мұсабекова, Құрманбек Жандарбеков, Елубай Өмірзақов тағы басқа әншілер дамытты. Мұнда көптеген дәстүрлі әндер өзгеріске ұшырап, біркелкі ырғақпен орындала бастады. Алайда, бұл дәстүр кірме дәстүр болған соң, қазақ сахнасында көп тұрақтамай, кейінгі толқын әншілері қайтадан кәсіби әндерді домбырамен орындай бастады.

Дискуссия

1970-80 жылдары кәсіби әншілік өнер қайтадан нығая бастады. Бұл кезде Қайрат Байбосынов, Жәнібек Кәрменов, Ғалым Мұхамедин, Тұрсынғазы Рахимов тағы басқа да әншілер өнердің дамуына бар күшін салды. Олардың арасында өздері де осы дәстүрде ән шығаратын сазгерлер болды. Дәстүрлі әншілік өнердің қайтадан қалпына келуіне республикамызда арнайы оқу орындарының ашылуы да көп септігін тигізді. 1965 жылы Алматыда эстрада-цирк студиясы ашылып, онда алғашқы дәстүрлі ән класына еліміздің алыс шалғай жерлерінен домбыра ұстаған жастар келіп, арнайы білім алуға мүмкіншілік алды. 80-ші жылдары дәстүрлі әншілер арасында Республикалық байқаулар ұйымдастырылып, ел ішінен тағы бір топ өнерпаздар суырылып алға шықты. Міне бұл дәстүрлі әншілердің төртінші буыны еді. Бұлардың ішінде Бекболат Тілеухан, Дүйсенбек Өмірәлиев, батыс әндерін насихаттаушы Сәуле Жанпейісова, жетісулық Ержан Қосбармақовтарды ерекше атап кетуге болады. 90-шы жылдары Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясында «Халық

әні» кафедрасы ашылып, жоғарыда аты аталған әншілер кейінгі буынды тәрбиелей бастады. Қазіргі кезде үлкен сахналарда дәстүрлі әншілік өнердің бесінші, алтыншы буын толқыны өнер көрсетіп жүр. Әншілердің арасында қосымша, композиторлық, ақындық, зерттеушілік өнерді бірге алып жүрген өнерпаздар да баршылық.

Қорытынды

Кәсіби әншіліктің зерттелуі туралы соңғы жылдары Халықаралық және Республикалық конференция, симпозиумдарда көп айтылып келеді. Бұл мәселені жоғары деңгейге көтерген атақты музыка зерттеушілер Ф.Караматов, Л.Шахназарова, С.Елеманованың осы салада сіңірген еңбектері зор. Ауызша өнердің кәсібилігі туралы мәселенің осы күнде де аса маңызы зор екендігі туралы С.А. Кузембаева мен Т.Ж. Егінбаеваның соңғы жылдары шыққан еңбектерінде де жақсы жазылған: «Шығыс этнолингвистикасына тән Шығыс халықтарының ауыз әдебиеті және кәсіби шығармашылығына деген қызығушылығы ауызша дәстүрдің кәсіби музыкасын зерттеудің әдіснамалық принциптеріне негізделген жұмыстың пайда болуына алып келді. Қазақтың музыкалық өнерінің кәсіби сипатын негіздеу, оның түрін және кәсіби емес шығармашылықпен арақатынасын анықтау, халықтық-кәсіби әннің музыкалық стилистикасын

«Шығыс халықтарының кәсіби ауыз әдебиеті шығармашылығына деген қызығушылық қізргі заманғы этномузыкатануға тән сипат - кәсіби ауыз әдебиетінің әдіснамасы мен принциптерін арналған зерттеулерді шарттылығын көрсетеді. Қазақ кәсіби музыка өнерінің сипатын негіздеу, оның

типтері мен кәсіби емес музыкалық шығармашылығымен арақатынасы, халықтық кәсіби әндердің стилистикасын қарастыру зерттеушілердің орталық назарында екендігі анық» [11, 265 б.]. Шын мәнінде де қазақтың кәсіби әншілік өнері, оның ерекшеліктері жайында соңғы жиырма жыл ішінде айтарлықтай зерттеулер жасалды. Бұл тұрғыда қазақ әндерінің ырғақтық ерекшеліктерін анықтаған А.Е.Байгаскинаның, кәсібилік мәселесімен айналысқан С.А.Елеманованың, Д.Амированың, әндердің симметриясымен шұғылданған Б.И.Қарақұловтың, өлшем ерекшеліктерімен айналысқан И.К.Қожабековтың, әндердің қайырмаларын зерттеген А.Р.Бердібайдың, сондай-ақ, әндердің аймақтық ерекшелерін анықтаған О.Мұсахананың, К.Төлеутаевтың, Б.Тұрмағанбетованың тағы басқа зерттеушілердің еңбектері ерекше атап кетуге тұрарлық. Соңғы жылдары дәстүрлі ән орындаушылардың ішінде әнші-зерттеушілер шығып, қосымша теориялық білім алып, зерттеушілік жолға түсіп, осы өнерді өздері зерттей бастағаны қуантарлық жағдай. Осы уақытқа дейін атадан-балаға, ұрпақтан-ұрпаққа ауызша түрде жеткен кәсіби әншілік өнер, дамуын тоқтатпай, одан әрі өрісі кеңейіп келеді. Кәсіби әншілік өнердің тарихы, жеке әншілердің шығармашылық портреті, аспап сүйемелі, әншілік мектептердің ерекшеліктері сияқты тақырыптар болашақта ғылыми тұрғыда терең зерттеледі деген сенімдеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Жолдасбеков М., Төреқұлов Н., Тоқсан толғау. – Алматы.: Өнер, 1992. – 232 б.
- 2 Медеубекұлы С., Мүптекеев Б. Жетісу әуендері. – Алматы: Өнер, 1998. – 240 б.
- 3 Елеманова С.А., Казахское традиционное песенное искусство. – Алматы: Дайк-пресс, 2000. – 192 с.
- 4 Жұбанов А. Замана бұлбұлдары. – Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – 440 б.
- 5 Джумалиева Т.К. Творчество казахских акынов в контексте единого культурного пространства // Казахская музыка в контексте культур. – Алматы, 2002. – С. 29-35.
- 6 Каракулов Б. Ладовые функции домбрового сопровождения в казахских народных вокально-инструментальных жанрах // Традиции и новаторство: тез. Респ. науч.-теор. конф. – Алма-Ата: Минвуз, 1980. – С.158-162.
- 7 Амирова Д. К вопросу взаимодействия вокального и инструментального начал в казахских народно-профессиональных лирических песнях // Национальное и интернациональное в музыкальном искусстве: матер. Респ. конф. – Алма-Ата, 1983. – С. 251-253.
- 8 Ахметова М. Традиции казахской песенной культуры. – Алма-Ата: Жазушы, 1984. – С. 20-24.
- 9 Жұмалиева Т., Ахметбекова Д., Ысқақов Б., Қарамендина Ә., Қоспақов З. Қазақ халқының дәстүрлі музыкасы. – Алматы, 2005. – 557 б.
- 10 Кузембаева С.А. Драматургическая функция дидактических жанров фольклора в казахской опере (на примере «бата-соз») // Традиционная культура казахов: сб. науч. ст. – Алматы: Зият-Пресс, 2004. – С. 4-11.
- 11 Кузембаева С.А., Егинбаева Т. Лекции по истории казахской музыки. – Алматы: Таймас, 2005. – 232 с.

Б.Ж. Бабижан

*Казахская национальная академия искусств имени Т.К. Жургенова,
(Алматы, Казахстан)*

ФОРМИРОВАНИЕ КАЗАХСКОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЕСЕННОГО ИСКУССТВА И ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА

Аннотация

Казахская народно-профессиональная песенная традиция, сложившаяся в XIX веке дошла до наших дней, исконно, в устном виде. Профессиональное песенное искусство в Казахстане развивалось в трех традиционных школах, каждая из которых имела свои особенности. Хотя исполнитель и слушатель слышали и чувствовали различия между традициями, теоретически этого материала нигде не было. Несмотря на то что больше тридцати лет народно-профессиональное песенное искусство обучается в учебных заведениях – методика обучения и преподавания, история певческих школ, стилистические особенности песенных традиций и многие другие проблемы традиционного пения до сих пор не исследованы на должном уровне. В этой статье выявлена специфика традиционного пения, особенности каждой традиционной школы, и представлена степень развития и бытовая хронология казахского традиционного пения.

Ключевые слова: казахское песенное искусство, исполнительство, региональные особенности, школы.

B. Babizhan

*T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)*

FORMATION OF KAZAKH PROFESSIONAL SONGS` ART AND FEATURES OF PERFORMANCE

Abstract

The Kazakh professional performing art shaped in 19-th century has reached our days without losing its original shades. Professional performing art has developed in three traditional schools in Kazakhstan, where each had its own features. Though the performer and audience were well-aware about these certain features, they have not been recorded theoretically. Although the professional performing art had been taught more than 30 years, such issues as the history of traditional schools, their teaching ways and methods, stylistic features of performing arts and many others have not been properly solved. In this article we view the specificity of professional performing arts, traditional schools and their distinctions from each other, also there has been identified the syllable chronology of all the previous traditional singers.

Key words: Kazakh song art, performance, regional features, schools.

Автор туралы мәлімет: Бәбіжан Бағлан Жолдасқызы - «Дәстүрлі музыка өнері» кафедрасының аға оқытушысы, Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер академиясы. Алматы, Қазақстан.
e-mail: baglan_2004@mail.ru

Сведения об авторе: Бабижан Бағлан Жолдасовна — ст.преп. кафедры «Традиционное музыкальное искусство», Казахская национальная академия искусств имени Т.К. Жургенова. Алматы, Казахстан.
e-mail: baglan_2004@mail.ru

Author's data: Baglan Babizhan — Senior Lecturer of 'Traditional Music Art' Department, Master of Arts, T.K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)
e-mail: baglan_2004@mail.ru